

Ásványi Ilona

...férfinak ÉS nőnek teremtette... (Ter 1, 27b) Könyvtárosnők és könyvtárosok(?!) egyházi könyvtárakban *

Vajon vannak-e női és férfi kompetenciák, külön-külön. Úgy gondolom, hogy ugyan vannak női és férfi sajátosságok és különböző feladatokat, tevékenységeket: például. autóvezetés, térképen tájékozódás, ápolás, gondozás, titkári feladatok másként végez el a férfiak többsége és a nők többsége, de alapvetően emberi személyiség, tulajdonság, habitus... van. A különböző feladatokat, munkát másként végzi el egy alapvetően és általában inkább kerek, puha, melegítő, érzelmes nő, és a kicsit szögletes, érdes, az inkább értelem vezérelte férfi. De ugyanazt a feladatot is – személyiségéből, egyéniségéből adódóan másként végzi el az egyik nő, mint egy másik vagy egyik férfi, mint a másik.

Tárgyszavak: egyházi könyvtár; könyvtáros; képesség; női munka; foglalkozási erkölcs

*Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket. (Ter 1, 27) – olvashatjuk a Szentírás első lapjain. Célszerűnek tartjuk ezekkel az igazoló, biztató, eligazító szavakkal kezdeni ezt a (női?) kompetenciákról szóló előadást. Mert elsősorban emberek vagyunk, a teremtés csúcán állók, akiket a Teremtő a saját képmására alkotott, akiknek Isten a saját lelkéből adott, akiket arra hívott meg, hogy munkatársai legyünk az alkotásban, akik uralmuk alá hajthatják a világot. Ezt az öntudatot erősíti a zsoltáros is a 8. zsoltárban: *Mi az ember, hogy megemlékezel róla,/ az ember fia, hogy gondot viselsz reá? /Majdnem isteni lényé tette,/ dicsőséggel és fönséggel koronáztad./ Hatalmat adtál neki kezéd műve fölött, /mindent lába alá vetettél. (Zsolt 8,5-6) (SZIT) Ezek a szavak adják meg emberi identitásunkat, erősítik öntudatunkat.**

Az ember teremtése, ezzel Isten szándéka – rejtelem. Az pedig még nagyobb misztérium, hogy a második isteni személy emberré lett, megszentelve ezzel minden emberit.

Embernek teremtette és azon belül férfinak és nőnek teremtette. Hogy miért? Ez Isten titka. Nyilván nem csupán azért, mert úgy gondolta el a szaporodást, ahogy. Hiszen, amint Istenben egyszerre van jelen a női, asszonyos, anyás, és a férfias, atyás, úgy van jelen minden emberben,

férfiban és nőben egyaránt az *animus* és az *anima*.

Az előadás címében tudatosan emeltem ki az ÉS kötőszót. A férfi és a nő egyenrangú, kiegészítik egymást, együtt, mint emberpár Isten képmásai. Különbözőségük az egymással való közösségüket szolgálja – nem csak az élet továbbadását. Nők és férfiak arra teremtettünk, hogy kölcsönösen segítsük egymást.¹

Hívó emberként úgy gondoljuk, hogy életünk a Gondviselés által vezetett, AKI személy, AKI személyes szeretettel szeret minket, és akihez mi is – éljünk bár harmonikus, boldog párkapcsolatban a leginkább, elemi módon, mindenki másnál jobban kötődünk. A „vezetettséget” – valamiféle irányítottságot – valójában a nem hívó ember, minden ember elfogadja, csak „vak sorsnak”, végzetnek, természet törvényszerűségnek hívja.

Életünk úgy vezetett az Isten által, hogy hívó emberként azt valljuk: ahogy emberi – férfi vagy női – méltóságunkat, úgy emberi talentumainkat is tőle

* Az MKE Kompetenciák és trendek címmel szervezett szakmai napján elhangzott előadás szerkesztett bővített változata – 2019. április 3. – OSZK

kaptuk, ajándékként, lehetőségként, mások boldogítására és önmagunk kiteljesedésére és beteljesedésére. Emberi talentumokat kaptunk, amit férfiként vagy nőként élünk meg.

A talentumok, a lelki adományok, ugyan különféleké, a Lélek azonban ugyanaz. A szolgálatok is különféleké, de az Úr ugyanaz. (1Kor 12, 4-5) – olvashatjuk az első korintusi levélben. S, hogy melyek ezek az adományok? Az egyik ugyanis a bölcsesség ajándékát kapja a Lélektől, a másik a tudás adományát ugyanattól a Lélektől, a harmadik a hitet kapja ugyanabban a Lélekben vagy pedig a gyógyítás adományát szintén ugyanabban a Lélekben. Van, aki csodátevő hatalmat kap, van, akinek a prófétálásnak vagy a szellemek elbírálásának képessége jut osztályrészül. Más különféle nyelveket vagy pedig a nyelvek értelmezését nyeri el ajándékkul. – írja Szent Pál. Mindezt azonban egy és ugyanaz a Lélek műveli, tetszése szerint osztva kinek-kinek – zárja a gondolatot. (1Kor 12, 8-10) Mielőtt – a tetszése szerint osztva kinek-kinek – megjegyzés miatt bárki valamiféle kényúr-nak gondolná Istent, gondolkodjon el azon, hogy ő maga mennyi jót kapott, amit mások és persze önmaga javára fordíthat, de teremtett voltából adódóan mennyi esetlegessége, tökéletlensége is van, amit mások tudnak javítani, korrigálni, kompenzálni, segíteni. Mert A Lélek megnyilvánulásait mindenki azért kapja, hogy használjon vele. (1 Kor 12, 7) – szögezi le Szent Pál, néhány verssel korábban.

Az előadás kapcsán eltöprengtem azon, hogy vajon vannak-e női és férfi kompetenciák, külön-külön. Úgy gondolom, hogy ugyan vannak női és férfi sajátosságok és különböző feladatokat, tevékenységeket: pl. autóvezetés, térképen tájékozódás, ápolás, gondozás, titkári feladatok másként végez el a férfiak többsége és a nők többsége, de alapvetően emberi személyiség, tulajdonság, habitus... van. A különböző feladatokat, munkát másként végzi el egy alapvetően és általában inkább kerek, puha, melegítő, érzelmes nő, és a kicsit szögletes, érdes, az inkább értelem vezérelte férfi. De ugyanazt a feladatot is – személyiségéből, egyéniségéből adódóan másként végzi el az egyik nő, mint egy másik vagy egyik férfi, mint a másik.

Különbözőségünk „kezelésére” akár a magánéletben, akár a közösségi életben, a munka területén eligazító lehet Szent Ágoston tanácsa: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem charitas.* (A szükséges dolgokban legyen egység, a kétesekben szabadság, mindenben

pedig szeretet.) Vagyis a fontos, lényeges, életbevágó kérdésekben törekedjünk konszenzus-ra. A kevésbé lényegesebben, vagy amit ki-ki másként, „nőként vagy férfiként” másként végez el, legyünk nagylelkűek, nagyvonalúak. Egy a fontos: mindenben nyitottság, elfogadás, türelem, jóakarát, vagyis szeretet vezessen bennünket.

Hívó emberként mindenben, közösségi és magán életünkben is, legfontosabb feladatunk, hogy kövessük Jézust, a Mestert. *Nem különb a tanítvány mesterénél* – (Mt 10, 24) szoktuk idézni a Szentírásból, jobbra csak a kereszthordozásra, a szenvedéseinkre értve. Pedig a Krisztus-követés nemcsak a nehézségek türelmes és elszánt elviselését jelenti, hanem azt, hogy jócselekedetekben is követjük az Urat, aki tanított, gyógyított, jót tett, szeretett. Ez a követés nem férfiakra vagy nőkre szabott, hanem az emberre.

Az egyházi-felekezeti könyvtárosok – előadásunk főszereplői – általában hívő és vallásos emberek. A kettő nem ugyanaz, hiszen a hit Istenben, titokzatos és elemi módon beleoltatott az ember szívébe. Azt, hogy ezt egy vallási közösségben – egyházban – kultikus szertartással, liturgia formájában gyakorolja-e valaki, az egy másik kérdés.

A Pannonhalmi Főapátság barokk ebédlőjében más képek mellett ún. emblémák láthatók, egy-egy latin szentenciával. Az egyik egy kulcscsomót ábrázol, a felirata pedig: *non omnia possumus omnes*, vagyis nem tudhatunk mindannyian, mindent. Erről a képről azonban az is leolvasható, hogy együtt, összefogással, szolgáló szívvel, ha nem is mindent, de sok mindent meg tudunk oldani; ha ki-ki, férfi vagy nő kamatoztatja a közösség javára saját emberi talentumait.

Mindehhez hozzá tehetjük, hogy mindent szabad az embernek, ami nem sérti az isten- és ember-szeretetet. Madách Imre Az ember tragédiája című művének hatodik színében Péter apostol szájába adja a szavakat: *Legyen hát célod: Istennek dicsőség, /Magadnak munka. Az egyén szabad /Érvényre hozni mind, mi benne van. /Csak egy parancs kötvén le: szeretet. Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok – szól a jézusi parancs -, hogy szeretettel vagytok egymás iránt.* (Jn 13,35) Ez a szeretet nem feltétlenül érzelem, inkább magatartás: tisztelet, empátia, elfogadás, tolerancia, támogatás, segítség, alázat, irgalom és sorolhatnánk még.

Mindenkinek van valamilyen, mégpedig kettős hivatása: magán-emberként és közösségi emberként. Ami a közösségi embert illeti, minden szakmát lehet hivatásként művelni és a hivatást is lehet szakmaként végezni.

Ha elfogadom, hogy talentumaimat felülről kaptam, akkor a vezetettség abban is megmutatkozik, hogy a szellemi-lelki adományok és fizikai adottságaink mely területre – reál vagy humán – vezérelnek, milyen szakma vagy hivatás felé vezetnek bennünket.

Saját könyvtárosi hivatásomban és az Egyházi Könyvtárak Egyesülésében végzett munkámban igen fontos szentírási ige számomra Jézus búcsúbeszédéből a következő vers: *Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak benneteket, s arra rendeltelek, hogy menjetek, teremjete gyümölcsöt, maradandó gyümölcsöt. Akkor mindent megad nektek az Atya, amit a nevemben kértek tőle.* (Jn 15 16) Ezek az embernek szóló és nem férfi vagy nőembernek szóló gondolatok egyszerre biztatók és igazolások, de az esetleges sikertelenségeimben felmentő gondolatok is számomra. Ez utóbbi csak akkor, ha legjobb tudásom szerint, gondosan, pontosan, minden tőlem telhetőt megteszek a (jó) eredmény érdekében.

Ugyan, ahogy oly sokaknak, nekem is a tanárság mellé választott szakmám a könyvtárosság, úgy alakult az életem, hogy inkább könyvtáros vagyok, mint tanár. A tanítást, oktatást előadói pulpitusról, folyóiratok hasábjain, konferenciák szervezőjeként, egy szakmai szervezet vezetőjeként, nem intézményes foglalkozások, rendhagyó idegenvezetések, speciális csoportokat tanítva művelem.

A könyvtáros szakmát hivatásként gyakorlom. A jó! könyvtáros személyisége, egyénisége - az előadás témájára tekintettel -, a könyvtárosi kompetenciák, tekintet nélkül, hogy a könyvtáros férfi vagy nő, könyvtárszakos hallgató korom óta izgatnak.

A szombathelyi tanárképző főiskolán került kezembe Dávid Antalnak a könyvtárosi ideálról elmondott szavai. *"... jó emlékezőtehetség, friss eszmetársító készség, gyors és higgadt ítélőképesség nélkül hamarosan nagyon idegenül és szerencsétlenül fogja magát érezni az ember a könyvtári szolgálatban. Ismeretek terén annak, aki a könyvtárosi eszményt meg akarja közelíteni, afféle középhelyet kellene elfoglalnia egy teljes egyetem összes fakultásai és valamely felsőbbrendű lény között. Mindenekelőtt bírnia kell a*

Szentlélek pünkösdi ajándékát, a nyelvek adományát... A tudományok iránti érdeklődése legyen széleskörű és élénk, mint valamely műkedvelőé, de tájékozottsága legalább olyan mély, hogy a szellemi pelyvát el tudja választani a tiszta búzától, és segíteni tudjon ne csak az érdeklődő laikusnak, hanem a komoly kutatónak is... holtig megőrzött tanulási vágy nélkül jó könyvtáros el sem képzelhető. Morális téren: egyesüljön a könyvtárosban a szerzetesi igénytelenség és alázatosság a nagyvilági fölényességgel, és mindenképp felett legyen meg benne a veleszületett és önneveléssel tökéletesített segítőkészség.... Röviden, a jó könyvtáros: lehetőleg magas fokon kiművelt tiszta fej és egészséges tiszta szív."

Dávid Antal azonban realista, és így zárja gondolatait: *"Ezek az adottságok, sajnos, nagyon ritkán találkoznak kellő harmóniában ugyanabban az emberben – és ha olykor mégis találkoznak, az ilyen ember sajnos nem igen megy könyvtárosnak."*²

Többször írtam a könyvtárosi hivatásról, a könyvtárosságról, az egyháziról és a nem egyháziról is,³ a boltíves, pókhálós vén teremben olvasgató custostól, librariustól, armariustól, ahogy a középkorban nevezték, a dokumentációs szakemberen keresztül napjaink könyvtárosságig.

Előadásom alcímének a következő mondatot adtam: Könyvtárosnők és könyvtárosok?! egyházi könyvtárakban. Sajátos központozással írtam, mert általában könyvtárosokról beszélünk, ritkán könyvtárosnőkről, de férfikönyvtárosokról szinte sohasem. Talán azért, mert a könyvtáros szakma a 21. század elejére elnöiesedett? Lehet. Vagy igazában nem is a neme számít, ha a könyvtárosságról beszélünk, hanem a szakmai tudása és emberi kompetenciái? A könyvtárossággal és az előadással kapcsolatban feltehetjük azt a kérdést is, hogy van-e értelme az egyházi könyvtárosságról beszélni vagy csak könyvtárosságról. Igen is és nem is. Mitől egyházi egy könyvtáros? Nyilván attól, hogy egy egyházi könyvtárban működik.

Miután az egyházi könyvtár az egyik legősibb könyvtártípus, hiszen könyvtára vagy egy egyházi közösségnek, illetve egyházi vagy világi méltóságnak volt, a könyvtárosok legalább fele egyházi könyvtáros volt, szerzetes, pap. Egyházi emberek voltak, jobbra férfiak, vagy a nem egyházi könyvtárakban világi írástudók, ez utóbbiak nemegyszer rabszolgák, ahogy a pedagógusok is.

Az egyházi könyvtárakban, de a „világi” könyvtárakban is, még a 20. század első felében is – és nemcsak a katolikusokban – jobbra férfiak dolgoztak. A „könyvtáros” egyházi könyvtárban kizárólag férfi, pap vagy szerzetes, más felekezeteknél lelkész, olykor szellemi emigrációba szorult, kényszerített „tudós ember” volt, aki gyakran címként (egyféle kitüntetésként) viselte ezt a tisztséget. Általában nem is volt, vagy mellékesen volt valamilyen könyvtári képesítése. De tudjuk, hogy ebben az időben még a nemzeti könyvtárban sem volt mindenki szakképzett könyvtáros, vagy, ahogy 1945 után majd két évtizedig nevezték, dokumentációs szakember, sőt, általában más diplomával – diplomákkal bírtak a kollégák.

1950 után Magyarországon az egyházinak mondott könyvtárak egy része megsemmisült vagy bezárta a kapuit. Más részük korlátozottan nyilvánosan működött, a szerzetesrendek feloszlása után tengődő szerzetesek, a protestánsoknál lelkészek és lelkészfeleségek számára is munkalehetőségeként. Kicsit úgy, ahogy a világi könyvtárakban írók, költők, filozófusok, gondolkodók találtak „egzisztenciális menedéket,” mint például *Weöres Sándor* vagy *Hamvas Béla*.

Hogy milyenek napjainkban az egyházi könyvtárosok? Semmiképpen nem olyanok, mint amilyenek *Dsida Jenő* amúgy szerelmes versében lefesti a könyvtár őrét (custos), aki scriptor is: *boltíves, pókhálós vén terem/ zugában álmodó középkori barát./ ki lemosdotta rég a földi vágy sarát./ s már félig fent lebeg a tiszta étheren.! Ül roppant asztalánál, mely könyvekkel teli,/ s a nagybetűk közébe kis képecskéket ékel /Madonnát fest örökké, arannyal s égi késsel, /mígnem szelíd mosollyal lelkét kileheli. Hanem olyan, jobbra már nem egyházi emberek, férfiak és nők – az egyházi könyvtáros szakmára is jellemző, hogy elnőiesedett –, akik szakképzetten, hozzáértéssel végzik a munkájukat.*

Az előadás apropóját, azt, hogy ma itt vagyok Önök között, két tény befolyásolta. Az egyik, hogy az idén 25. születésnapját ünneplő Egyházi Könyvtárak Egyesülésének, a magyarországi egyházi-felekezeti könyvtárakat összefogó szakmai, ökumenikus szellemiségű szervezetnek az elnöke vagyok. Ott voltam 1994-ben az egyesület alapításakor, majd 1999 és 2004 között titkárként, 2004 és 2007 között elnökként, 2007 és 2009 között elnökségi tagként és 2016 óta ismét elnökként tevékenykedek. Így van némi rálátásom az egyházi könyvtárosokra és könyvtárakra, több vonatkozás-

ban, így a női-férfi munkatársak aránya kérdésben is.

A másik tény, hogy 2018. június 12. óta én vagyok a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár vezetője. Ez a könyvtár, ha az elmúlt évszázadokban nem is működött folyamatosan, Magyarország legrégebbi könyvtára, egyféle ikon, a könyvtárak között.

A források és a hagyomány szerint Pannonhalmán, Pannónia Szent Hegyén (Mons Sacer Pannoniae), Martinsbergben, Szent Márton hegyén 996 óta élnek bencés szerzetesek. A bencések életét szabályzó Regula, melyet a rendalapító, Szent Benedek írt, nagyon fontosnak tartja az olvasást, mind a magánolvasást, olvasgatást, mind a felolvasást. A szerzeteseitől megkívánta, hogy tanuljanak, tanuljanak meg, tudjanak olvasni, mely egyrészt a szellemi munka, a tanulás módja a tanítás feltétele. Másrészt gazdagítja a szívet, a lelket, ébren tartja az istenkapcsolatot, a *lectio divina*, a szent írásokkal való foglalkozás által, inspirálja az elmélkedést (meditatio) és elvezet a szemlélődésre (contemplatio). A közösségi imádság, a zsolozsma alapja is az olvasás, felolvasás, és a magánimádságot is gazdagítják az olvasmányok. Szent Benedeket a nyugati szerzetesség atyjának szoktuk mondani. A későbbi korokban létrejött rendek számára az ő Regulája volt a minta saját szabályzatuk megalkotásában. Ezek alapján mondhatjuk, hogy kolostor és könyvtár a kezdetektől összefügg.

Visszatérve igazgatói státuszomra: különös tapasztalat volt a kinevezésem után, hogy milyen nagy jelentőséggel bír ez az egyházi könyvtárosok körében, még inkább a nem egyháziak körében. Egy férfi szerzetesi, kolostori könyvtár élén egy nő áll.

Ennek hátterében azt sejttem, hogy a laikusok tudatában az él, hogy az egyház, és az egyháziak, főként a katolikus, de mások is, elnyomják, háttérbe szorítják a nőket. Saját szakmánkra vonatkoztatva, az egyházi könyvtárakban inkább férfiakat alkalmaznak, mint nőket.

Az előadásra készülve rákerestem a „Ferenc pápa nők az egyházban” szókapcsolatra. 413 000 találatot kaptam. Csupán az első cikkek címét-témáját idézem: a nők szerepéről az egyházban; kulcsfontosságú a nők szerepe a vallásközi párbeszédben; szolgálat, nem szolgaság: a nőknek az Egyházban betöltött szerepéről; a nők kihasználása bűn Isten ellen; a nő az egyház képe, mint jegyes és anya;

női tanácsadók a Vatikánban. Tehát az egyház – bizonyára nemcsak a katolikus – foglalkozik a nőkkel, a velük kapcsolatos problémákra megoldást, kérdésekre választ keresve.⁴

Az előadásom anyaggyűjtési idejére esett a nőnap, mely ünnep munkásmozgalmi eredetű, egy a nők egyenjogúságával és szabad munkavállalásával kapcsolatos 1857. március 8-i New York-i tüntetésre megy vissza. Világszerte 1917, Magyarországon 1948 óta ünnepelek, a rendszerváltásig kötelező szocialista ünnep volt, szovjet mintára, mára azonban veszített jelentőségéből.

2019. március 8-án, a Magyar Kurír, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) hírportálja, így köszöntötte a nőket Szent II. János Pál pápa szavaival. *„Hála neked, dolgozó nő, aki a szociális, gazdasági, kulturális, művészeti és politikai élet minden területén jelen vagy – azért, hogy nélkülözhetetlen módon hozzájárulsz az értelmet és az érzelmet összekapcsoló kultúra fölépítéséhez, az életnek a 'misztériumra' mindig fogékony értelmezéséhez, az emberibb gazdasági és politikai struktúrák létrehozásához.... Hála neked, nő, azért, hogy nő vagy! Női mivoltodban gyökerező érzékenységeddel gazdagítod a világ megértését és hozzájárulsz az emberi kapcsolatok teljes igazságához.”*⁵ 2019. március 15-én pedig arról értesített bennünket a Magyar Kurír, hogy a Vatikáni Múzeumok igazgatónője személyében először van jelen a Vatikán az ENSZ nőkkel foglalkozó ülészakán.⁶

A továbbiakban azokra a kérdésekre szeretnék választ adni, hogy milyen számban vannak női vezetők a magyar egyházi könyvtárakban? Milyen szakmai és nem szakmai végzettséggel bírnak az egyházi könyvtárosok? Mekkora tapasztalattal és milyen módon: pályázat? toborzás? alkalmazzák őket? Mennyire becsülik meg az egyházi könyvtáros vezetőket: milyen a kapcsolatuk a fenntartóval, mennyire önállóak a munkavégzésben?

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülete elnökeként, ismerve az egyházi könyvtárak vezetőit, szinte mindenkit személyesen, ezekre a kérdésekre a következőt válaszolhatom: Vannak női vezetők az egyházi könyvtárak élén napjainkban, akik felsőfokú szakképzettséggel és egyéb felsőfokú végzettséggel bírnak, és tudásuk nem elavult. A vezetői pozíciót az utóbbi időben pályázati úton nyerték el; nemcsak a vallási elkötelezettségük vagy teológiai végzettségük számított, és az ismeretség. Vezetői státuszuk nem formális, a sajátos, a világiaktól eltérő egyházi fenntartók bevonják őket az intéz-

mény fenntartását és működtetését érintő kérdésekbe: gazdálkodás, költségvetés, humánerőforrás, pályáztatás, szervezeti kultúra stb.

Arra a kérdésre, hogy hány egyházi könyvtárban van női vezető, legalábbis az Egyházi Könyvtárak Egyesülete látószögébe eső magyarországi és határon túli magyar könyvtárakban, minden különösebb felmérés nélkül meg tudom mondani, mert legtöbbjükkel személyes a kapcsolat. A 62 könyvtárból 33-ban nő, 27-ben férfi a vezető, 1 könyvtárban „demokratikusan,” ketten vezetik a könyvtárat, egy férfi és egy nő, és 1 határon túli könyvtárban – mivel ritka a személyes találkozás –, nem tudom. Tehát most, ebben a pillanatban a magyar egyházi könyvtárakban több női vezető van, mint férfi.

Hogy a többi állításhoz is alátámasszam, megkíséreltem elvégezni egy felmérést. A kollégák tudják, hogy a különböző kérdőíves felméréseket a megkérdezettek kevesebb, mint fele szokta kitölteni, a 40% már jó aránynak számít. Ha teljes képet nem is kapunk, de a 40-50%-os adatokkal már érdemes dolgozni. A kérdőívet a 62 könyvtárból 33 vezető töltötte ki, 24 nő és 9 férfi. Ez több mint 50%.

Az anonim kérdőíven először a vezető nemére, majd a felekezetre kérdeztünk rá. Az EKE 62 tagkönyvtárból 38 katolikus, 14 református, 6 evangélikus, 4 egyéb (baptista, izraelita, unitárius, szerb ortodox). A 38 katolikus könyvtárban 19 nő és 17 férfivezető van, 1 könyvtárat együtt vezet egy nő és egy férfi, 1 könyvtárban – határon túli – nem tudjuk, hogy férfi vagy nő-e a vezető. A 14 református könyvtárban 10 nő és 4 férfivezető dolgozik, a 6 evangélikus könyvtárból 3 nő és 3 férfi, a 4 egyéb felekezetből 2 könyvtárban nő, 2-ben férfi a vezető. A 33 válaszadó könyvtárból 19 katolikus 9 református 3 evangélikus 2 egyéb. A 19 katolikus könyvtár közül 16 vezetője nő, 3 vezetője férfi. A 9 reformátusból 5 élén nő áll, 4 élén férfi. A 3 evangélikus könyvtárban 2 női és 1 férfivezető dolgozik. A 2 egyéb felekezeti könyvtárból az egyiket nő, a másikat férfi vezeti.

Az egyháziak csoportján belül beszélhetünk kvázi országos hatókörű, egyházkerületi-egyházmegyei, szerzetesi, felsőoktatási, középiskolai és gyülekezeti könyvtárról. A 62 EKE tagkönyvtárból 3 kvázi országos hatókörű (evangélikus, unitárius, szerb ortodox) 2 országos hatókörű és felsőoktatási könyvtár is (a rabbiképző egyetem és a baptista főiskola könyvtára), 18 egyházkerületi-egyház-

megyei, 10 szerzetesi, 18 felsőoktatási (7 egyetemi, 11 főiskolai), 6 protestáns gyülekezeti, 1 egyéb (a sárospataki római katolikus gyűjtemény), 4 középiskolai. A 33 válaszadóból 2 országos hatókörű, 11 egyházkerületi-egyházmegyei, 3 szerzetesi, 8 egyetemi, 4 főiskolai, 2 középiskolai, 2 gyülekezeti, 1 egyéb típusú.

A következő kérdés a *könyvtárosok életkorára* kérdezett rá. A lehetséges válaszok a következők voltak: 30 év alatt, 30 és 40 között, 40 és 50 között, 50 fölött. A válaszadó könyvtárak közül 30 év alatti nő vezet 1 könyvtárat. 30 és 40 közötti életkorú 4 könyvtáros, ebből 3 nő. A 40 és 50 közötti korosztályhoz tartozik 18 kolléga, közülük 12 nő. 50 fölött jár 10 kolléga, ebből 8 nő. A legtöbben 40 évesnél idősebbek.

Ami a *szakirányú végzettséget* illeti, a 33 kollégából 17 egyetemi, 8 főiskolai, 1 BA, 2 MA végzettséggel rendelkezik. 5 munkatársnak nincs szakirányú felsőfokú végzettsége. Közülük 1 főnek a tanítói diplomája mellett könyvtárkezelői oklevele van. A szakirányú végzettségét 1982 és 1990 között szerezte: 7 fő, 1991 és 2000 között 6 fő, 2001 és 2005 között 8 fő, 2006 és 2010 között 1 fő, 2011 és 2015 között 3 fő, 2016 és 2019 között 3 fő, nincs szakirányú végzettsége 5 főnek. A rendszer-váltás előtti 10 évben, illetve az utána következő 10-10 évben kiegyensúlyozott az arány.

A *nem szakirányú végzettségre* a következő választ kaptuk: 13 kollégának van egyetemi, 8 munkatársnak főiskolai, 2 főnek egyetemi és főiskolai végzettsége is. 2 főnek főiskolája specializációval: 1 tanító és német nemzetiségi, 1 tanító és könyvtárkezelői, 8-nak nincs más szakirányú végzettsége (*egyetem*: magyar szak: 4, magyar + történelem: 3, történelem: 1, történelem + hebraisztika: 1, német + kommunikáció: 1, teológia: 2, jogász: 1 – *főiskola*: tanító: 2, magyar szak: 1, hittanár: 4, biológia: 1, tanító + magyar főiskola + magyar egyetem: 1, pedagógia-egyetem + közoktatásvezetői főiskola: 1, tanító + német nemzetiségi: 1, tanító + könyvtárkezelői: 1).

A nem szakirányú diplomáját 1980 és 1990 között szerezte: 3 fő, 1991 és 2000 között: 10 fő, 2001 és 2010 között: 6 fő, 2015 és 2019 között 1 fő, 4 főnek van kettő vagy három nem szakirányú diplomája, ezeket 1984 és 2014 között szereztek, 9 főnek nincs a szakirányú végzettségén túl más diplomája.

A *mióta dolgozol a mostani munkahelyeden* kérdésre 1982 és 2018 közötti éveket jelölték meg a válaszadók. 23 fő a kezdetektől vezető, a munkába lépéstől a kinevezésig 28, 26, 21 év telt el 1-1 főnek, 3 fő dolgozik egy éve az adott munkahelyen és vezetőként.

Arra a kérdésre, hogy a kolléga, *hogyan került az adott munkahelyre*, 7 fő válaszolta, hogy nyílt pályázattal, 6 nő és 1 férfi. 8 fő nem nyílt pályázattal, 4 nő és 4 férfi. 10 fő egyházi toborzással, 6 nő és 4 férfi. 6 egyéb módon: kinevezés, zsinati választás, a közösség felkérésére, 2 nő nem válaszolt.

A *korábbi munkája, munkahelyeire* 17 fő írta, hogy könyvtár, illetve könyvtári terület, 1 fő levéltár, 3 fő iskola, 6 egyéb: varroda! egyházközség, kereskedelem, bank stb. 6 fő üresen hagyta, illetve a mostani az első munkahelye.

A *korábbi munkahelye(i)den beosztásod* kérdésre a következő válaszok érkeztek: 17 könyvtáros, 1 tanár, 1 levéltáros, 1 lelkész, 8 tanító, lelkész, újságíró, banki ügyintéző stb. 6 üresen hagyta, lévén a mostani első munkahelye.

Hány fő dolgozik a könyvtáradban? – így szólt a következő kérdés. 3 könyvtárban 1 fő, 10 könyvtárban 2–3 fő, 10 könyvtárban 4–5 fő, 5 könyvtárban 6–10 fő, 3 könyvtárban 12–14 fő, 1 könyvtárban 17 fő, 1 könyvtárban 18 fő. A 33 könyvtárban összesen 189 munkatárs dolgozik. Ebből 138 a nő.

A *Milyen a kapcsolatot a fenntartód képviselőjével* kérdésre a következő válaszok születtek: nincs kapcsolatom – 3 fő: 2 nő és 1 férfi. Részt veszek a fenntartó intézmény vezetői értekezletein - 5 fő: 4 nő és 1 férfi. Rendszeresen találkozunk, megbeszélést folytatunk hivatalosan a szervezeti, személyi és gazdasági kérdésekről – 19 fő: 13 nő és 6 férfi. Rendszeresen találkozunk, beszélünk magánemberként – 5 fő: 4 nő és 1 férfi. Megválaszolatlanul hagyta a kérdést: 1 fő.

Tisztán látja a helyét a fenntartó intézmény szervezetében 28 fő, nem látja magát tisztán 5 fő.

Mennyire vagy önálló a munkavégzésedben? – kérdeztük meg végül. Semmit nem tervezhet meg, és nem dönthet el egyedül 12 fő, 9 nő és 3 férfi. Tervezhet és dönthet a következő kérdésekben: költségvetés, humánerőforrás, adminisztratív és operatív vezetői feladatok 18 fő, 12 nő és 6 férfi és üresen hagyta a válasz helyét: 3 nő.

Utolsó kérdésként a kollégák *bármilyen észrevételét, megjegyzését, kértük-vártuk, ami a könyvtárosi, ezen belül a női és férfi kompetenciáról eszükbe jut.* Volt, aki itt válaszolta meg az utolsó három kérdést és a válaszából kiderült, hogy bizonyos szakmai és operatív vezetői kérdésekben dönthet, de gazdasági kérdésekben nem, csak javaslatot tehet.

További megjegyzések voltak még:

- Mivel csapatként működünk, nincs férfi - nő el-lentét, egyszerűen kiegészítjük egymást.
- Jelenlegi munkahelyemen sokkal jobban tisztelik a tudást, szakmaiságot, mint azt például köz-könyvtárakban tapasztaltam.
- Az egyházon, intézeten belül mindig kölcsönös a tisztelet férfi és nő között, megkülönböztetések nincsenek, döntéshozatalban véleményemet figyelembe veszik.
- A férfiaknak, családfenntartóknak nem vonzó szakma, hiányoznak.
- Fontosnak tartom, hogy a női és férfi princípium együttesen megjelenjen a könyvtárban, a belső munkában és az olvasószolgálatban egyaránt. A csak női és csak férfi munkatársakból álló könyvtár munkája legtöbb esetben hiányos, problémás. Ezért is aggasztónak látom a könyvtáros szakma elnöiesedését. Magánvéleményem szerint a könyvtárban jelenleg meglévő arányok optimálisak.
- Amivel magamat, mint nő vezetőt jellemezni tudom valamiféle férfi-ideál vezetőhöz képest: családcentrikus elveket értőbben tudok érvényesíteni; akkurátus vagyok, a pontosság iránti igényem nagyobb; a részletek nagyobb szerepet játszanak, mint általában a férfi vezetőknél. A túlnyomórészt női kollektíva másképp viszonyul a férfi vezetőhöz, mint a nőihez, és fordítva is igaz. Férfi kollégákkal könnyebb a feladatokat egyeztetni, a női kollégák nehezebben fogadják el az új feladatokat, nehezebben vesznek fel feladatorientált attitűdöt.
- Nem erőltetett mégis ez a téma egy kicsit?

Egy hosszabb epilógusként...

Ami a személyes pályámat illeti: azt, hogy egy férfi szerzetesi - kolostori könyvtárban, én vagyok a vezető, magam, ma nem tartom különlegesnek.

Pannonhalmán a különböző munkaterületeken – lévén férfi szerzetesrend – egészen az 1990-es évekig igazában fel sem merült nők alkalmazása. Ennek oka egyrészt a monasztikus szerzetes életformában keresendő. Másrészt korábban mindig

volt elegendő bencés szerzetes az adott feladatok ellátására.

A bencés szerzetesek élete az „ora et labora”⁷ imádkozzál és dolgozzál szellemében folyik. A bencés rend ún. kontemplatív rend, a monostor falain belüli életre hivatott. A kolostorban – minden kolostorban – van olyan klauzurának (a claustrum latin szóból) nevezett épületrész, ahova idegenek nem léphetnek be. Nem azon van a hangsúly, hogy női kolostorba férfiak és férfi kolostorba nők nem léphetnek be, hanem arról, hogy van egy olyan tér, ami mások elől elzárt. Ez a tér egyrészt valóságos, a szerzetes cellája, de zárt közösségi terek is vannak, másrészt belső tér, lelkiállapot, életállapot. A médiára, internetre is érvényes, és arra is, hogy a szerzetes nem osztja meg magát úgy egy másik emberrel vagy családdal, ahogy ezt egy világi ember teszi. Mindez szerzetesi attitűd, függetlenül attól, hogy férfi szerzetesről vagy szerzetesnőről beszélünk.

Térségünkben azonban – II. József, majd I. Ferenc király munkálkodásának köszöntően – a bencés szerzetesek a 19. század elejétől az „ora et labora” mellett egy másik jelmondatot és feladatot is kaptak: „predicate et docete,” vagyis prédikáljatok és tanítsatok, vagy, más megfogalmazásban tanítsatok a szószékről és a katedráról. A tanítás, az iskola, a kontemplatív elzártáshoz képest nyitottságot jelent, hiszen a diákokkal, azok szüleivel, a tanártársakkal – napjainkban nem szerzetes női és férfi munkatársakkal – napi, élő kapcsolatban van a szerzetestanár.⁸

A tanítás mint feladat, 1802-től a könyvtárat, a könyvtári munkát is megváltoztatta, hiszen az „iskolához” – legyen az felső vagy középfokú – könyvtári háttér kell.⁹ „Iskola” – kolostori iskola – az alapítástól, 996-tól kezdve működött Szent Márton hegyén.¹⁰ „Főiskolai:” bölcsélet és/vagy teológiai képzés, egy időben kiegészülve a középiskolai tanári képzéssel Pannonhalmán a 17. század végétől folyt, az évszázadok során többször szüneteltetve, átalakulva.¹¹

A bencés szerzetesek mindennapi életét a Regula¹² szabályozza, melyet 1500 éves életstílusnak is szokás nevezni, ezen kívül az egyes apátságok életét¹³ az ún. Statútum, vagy Konstitúció szervezi. A Regula 73 fejezetéből 7-ben szól az olvasásról és felolvasásról, de a könyvtárat csak megemlíti, a könyvtáros személyéről pedig semmit nem mond. A Szent Márton hegyi (pannonhalmi) bencések a 18. században Sajghó Benedek főapátsága, Mária

Terézia uralkodása alatt készítették el, 1746-ban az első statútumot. Az előadásra készülve a 20. századi szabályzatokat néztem át. A múlt században a pannonhalmi bencések háromszor revideálták ezeket, 1921-ben, 1972-ben és 1996-ban.

Az 1921-es Statútum a központi (pannonhalmi) könyvtár vezetőjével és munkatársaival kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy a főapát a könyvtárat egy bencés szerzetes különös gondjára bízza, aki bármily időre állítható, és bármely jogos ok miatt a tisztségéből visszahívható. Előírja, hogy a könyvtár őre – ha szükséges – egy vagy több titkárral (írnokkal) és világi (laikus) hivatalsegéddel rendezze a könyvtár ügyeit. (Részletesen rendelkezik a szabályzat a feladatokról is: szerzeményezés, kölcsönzés... azt mondhatjuk, hogy szakmai elvek mentén, korabeli, de korszerűnek és szakszerűnek mondható megfogalmazással.)¹⁴ Az 1972-es szabályzatban annyi áll a könyvtárral és könyvtárossal kapcsolatban, hogy „*gondosan fejleszteni kell a könyvtárt, az értékes tudományos és művészeti gyűjtemények gondozására és védelmére pedig felelős és hozzáértő vezetőket kell kinevezni.*”¹⁵ Az 1996-os statútumban – ennek címe Konstitúció, a II. vatikáni zsinat után használatos elnevezéssel – nem esik szó sem a könyvtárról, sem a könyvtárossról.¹⁶

A hagyomány szerint a könyvtár élén bencés szerzetes állt, lévén férfi szerzetesrend: férfi. Ugyan a 20. században már voltak „világi” segítők – könyvtári altisztek – de ők nem szerzetes *férfiak* voltak. A könyvtárosság Pannonhalmán, de más egyházi könyvtárakban is egyrészt nyugdíjas munkakör volt, másrészt azoknak a bencéseknek a menedékhelye, akik állás nélkül maradtak 1948, az iskolák államosítása és 1950 után, amikor a legtöbb szerzetesrend megszűnt, illetve a megmaradtak is csak korlátozva működhettek, meghatározott létszámban.

Annak, hogy világiakat, köztük nőket nem alkalmaztak, már a rendszerváltás előtti évtizedekben sem elvi okai voltak, legfeljebb a hagyomány és a szokás diktálta így. A rendszerváltás után azonban az egyházi szervezetek – így a bencés rend is – újra működhetett a legkülönbözőbb területeken, így a kultúra területén is. Egyre több egyházi intézmény vált munkaadóvá. Így volt ez Pannonhalmán is. Mindenféle feladatra alkalmaztak, nemtől függetlenül férfi és női alkalmas, szakképzett, elkötelezett, nyitott világi munkatársakat, már csak azért is, mert kevesebb lett a papi utánpótlás is. A legtöbb kolostor – ha nem is foglalkozik tanítással

– napjainkban már nem tudja szakemberek foglalkoztatása nélkül fenntartani magát.

1990 óta dolgozom a pannonhalmi könyvtárban, én voltam az első felsőfokú szakképzettséggel bíró női munkatárs. Ha a két sikertelen felvételem közötti, képesítés nélküli nevelőként eltöltött egy évet nem számolom, ez az első munkahelyem. 1996 óta adminisztratív és operatív vezetői feladatokat láttam el, helyettes igazgatóként.

Amikor 1990-ben Pannonhalmára kerültem, már voltak női alkalmazottak, a legkülönbözőbb területeken, nemcsak a gimnáziumban, ugyan vezetők még nem. Női vezető – ha helyettes is – az elsők között voltam Pannonhalmán. Az évente kiadott, a Magyar Bencés Kongregáció Direktórium Név- és Címtárban, 1996-ban nőként az én nevem szerepelt elsőként. Csak a következő évektől kerültek bele a titkárság munkatársnői, a gazdasági igazgatónő, és más munkatársnők.

Számomra, hívő emberként nem volt idegen közege, a templom, a liturgia, végső soron az Istenközpontú élet. Nem került erőfeszítembe az sem, hogy a szerzetesi léttel kapcsolatos elvi és fizikai nem negatív jelű „zárkózottságot” elfogadjam és tiszteletben tartsam. Az inkább szokásjogon alapuló hagyománnyal, hogy a vezető a könyvtár élén mindig szerzetes volt és lesz, szintén tisztában voltam.

A Főapátság szervezeti felépítményében a könyvtár *intézménynek* számít, bizonyos önállósággal. 2013-ban kezdődött meg a Pannonhalmi Főapátság szervezeti intézményi kultúrájának kialakítása és átalakítása. Ebben a folyamatban már 2015-től érett a kinevezésem, és igazában nem volt olyan horderejű esemény, mint ahogy azt a könyvtárszakma fogadta.

Isten malmi lassan őrölnek – tartja a mondás. De úgyis szoktuk fordítani: Isten malmi lassan, de *biztosan* őrölnek.¹⁷ A politikai, gazdasági, társadalmi, demográfiai... változások az egyházat és az egyházi intézményeket is elérik, ha lassan is, de biztosan. A bibliai mondás pedig – *Amit magadnak nem szeretnél, azt másnak se tedd* (Tób 4,15), illetve más megfogalmazásban: *Mindazt, amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük.* (Mt 7,12) – minden időben érvényes.

Hivatkozások

- 1 Ferenc pápa katekézise a családról - 2015. április 15. - A nemi különbségek eltörlése nem megoldás, hanem maga a probléma: „Miként mindnyájan tudjuk, a nemek közötti *különbözőség* az élet számos megjelenési formájában, az élőlények széles skáláján jelen van, ám egyedül a férfi és a nő esetében hordja magán az istenképiséget és az Istenhez való hasonlóságot: a Szentírás szövege háromszor is megismétli két versen belül (26–27.): a férfi és a nő Isten képmásai, Istenhez hasonlóak. Ez azt jelenti, hogy nemcsak önmagában a férfi Isten képmása, nemcsak önmagában a nő Isten képmása, hanem a férfi és a nő együttesen, mint emberpár Isten képmásai. A férfi és a nő közötti különbség nem az egymással való szembeállításukat vagy egymásnak való alárendelését, hanem az egymással való közösségüket és az élet továbbadását szolgálja, mindig az istenképiség és az Istenhez való hasonlóságnak megfelelően.”
<http://www.magyarurir.hu/hirek/ferenc-papa-nemi-kulonbsegek-eltoerlese-nem-megoldas-hanem-maga-prob/> Letöltve: 2019. március 25.
- 2 DÁVID Antalnak az 1937. évi könyvtárosképző tanfolyamon tartott előadásából vett idézet. in: KÁPLÁNY Géza: Könyvtárak korszerű rendezése és fejlesztése Bp.: A Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete, 1943.
- 3 ÁSVÁNYI Ilona: „A (könyvtáros) afféle középhely egy teljes egyetem összes fakultásai és valamely felsőbbrendű lény között” Egyházi könyvtárosok a XXI. század elején in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 20 (2011/7) 10-16; Régi és új könyvtárosok. Könyvtárosi hivatás – könyvtárosi lelkület az 1950-es években in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 22 (2013/10) 40-53; A könyvtárosi hivatás (1930-as évek in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 22 (2013/5) 39-47; Az első könyvtárosképző-tanfolyam emlékére, avagy 75 éves múlt a magyar könyvtárosképzés (1930-as évek) in: *Csóka úrtól Gáspár atyáig. Ünnepi kötet Csóka Gáspár OSB 75. születésnapjára* – szerk. Rendtársai, Győr: Szent Mór Bencés Perjelség, 2013.- p. 165-186 in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 22 (2013/8) 16-32; „... a rostavizsgán a könyvtáros, mint 'alak', siralmasan megbukott...” in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 24 (2014/6) 42-52.
- 4 2016. május 22. Ferenc pápa a nők szerepéről az egyházban <https://ujember.hu/ferenc-papa-a-nok-szereperol-az-egyhazi-ban/>; 2017. június 9. Ferenc pápa szerint kulcsfontosságú a nők szerepe a válásközi párbeszédben <https://www.magyarurir.hu/hirek/ferenc-papa-szerint-kulcsfontossagu-nok-szerepe-vallaskozi-parbeszedben/>; 2018. március 4. Szolgálat, nem szolgaság – Ferenc pápa a nőknek az Egyházban betöltött szerepéről <http://www.magyarurir.hu/hirek/szolgalat-nem->
- 5 <http://www.magyarurir.hu/hirek/hala-neked-no-azert-hogy-no-vagy-nonapi-koszonto-szent-papatol-20190308085916>. Forrás: Szent II. János Pál pápa: Levél a nőknek a Nők IV. Világkonferenciája alkalmából, Peking, 1995. szeptember <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=77> Letöltve: 2019. március 8.
- 6 2019. március 15. Először van jelen a Vatikán az ENSZ nőkkel foglalkozó ülészekán. A Vatikáni Múzeumok igazgatója, Barbara Jatta személyében a Vatikán is jelen van az ENSZ nők helyzetével foglalkozó bizottságának 63. ülészekán, melyet március 11–22. között tartanak New Yorkban. <http://www.magyarurir.hu/hirek/eloszor-van-jelen-vatikan-az-ensz-nokkal-foglalkozo-uleszekan>
- 7 Az „ora et labora” a bencések jelmondata. A Regulában szó szerint nem szerepel, inkább a Regula szellemiségét jelöli Olyan életformát, melyben egyenlőség van az imádság és a munka. Az imádság lectio divinát, a szent olvasmányokkal foglalkozást, valamint elmélkedést (meditáció), szemlélődést (contemplatio) jelöl. Ezen kívül a magán és a közösségi imádságot (liturgia) a szentmisét és a zsolozsmát. A munka egyaránt jelent szellemi munkát, olvasást, tanulást, kódexmásolást stb. és fizikai munkát, mely a rend megélhetését biztosítja: mezőgazdasági tevékenységet és kézművességet is.
- 8 II. József a legtöbb szerzetesrendet feloszlatta. A szerzetesrendek eltörlése (abolitio) célja az udvari propaganda szerint az volt, hogy az ún. hasznot nem hajtó, szemlélődő rendeket törli el, és az egyházi vagyont az „aktív nemzetgazdaság” szolgálatába állítja, ám a tevékeny (tanító, szociális munkát végzőket) támogatja, legalábbis eltűri. 1782-től az akkori Magyarország területén 134 férfi és 6 női rendházat szüntetett meg; semmibe vette a rendek belső önrendelkezését, megtiltotta, hogy külföldi kolostorokkal, a rendek a legfőbb előljáróikkal kapcsolatot tartsanak. A magyar bencés rendet 1786-ban szüntette meg. 1802-től, I. Ferenc uralkodásától működhetek ismét, immár tanító rendként.
- 9 A napjainkban is működő pannonhalmi gimnázium 1939-ben nyitotta meg kapuit és az iskolának idővel külön könyvtára lett, tehát a diákok számára – lakonikus tömörséggel – a kötelező irodalmat beszerezni

nem a „főkönyvtár” feladat volt. A „nagykönyvtár” a diákok csak engedéllyel használhatták, tanulmányi versenyre készülve, pályamunka írásához kutatva. A középiskolások most is inkább a gimnáziumi könyvtárat látogatják, házon belüli „könyvtárközi kölcsönzéssel” azonban kaphatnak 20. századi könyveket a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárból is.

- ¹⁰ Kolostori iskola, a rendi utánpótlás képzésére 996-tól, az alapítástól létezett a 16. század végéig, amikor a török alatt a kolostor megszűnt. 1690-től a bölcséleti tanulmányaikat ismét Pannonhalmán végezték a növendékek, teológiai tanulmányaikat pedig Nagyszombatban vagy külföldön. A bölcsélet oktatása 1702-ben kiegészült a teológiai tagozattal, 1776-tól pedig megszervezték a tanárképző *collegium repetitiumot*. 1786-ban, amikor II. József feloszlatta a rendet, ismét megszűnik az oktatás. A szerzetesrendet 1802-ben I. Ferenc állítja vissza, és megbízza a bencéseket a tanítás feladatával.
- ¹¹ Az 1870-1871-es tanévben épült ki a helyi, új, középiskolai szaktanári képzést adó modern értelemben vett tanárképző intézet. A tanulmányaikat itt befejező bencés tanárjelöltek egy állami tanárképesítő bizottság előtt szerezték meg képesítésüket. 1921-től a bölcsélet, teológia és gimnáziumi tanári képzés idejét 5 évre emelték. Az intézmény neve 1925-1926-tól Pannonhalmi Szent Gellért Főiskola. 1948-tól a bencés rendtagok bölcséleti-teológiai képzése folyt csak Pannonhalmán, tanári képesítésüket 1950-től az ELTE-n szerezték meg.
- ¹² „A Regula a hagyományokat és az alapító élettapasztalatainak lerögzítését képviseli; ennek pedig őre és élő magyarázója, a szerzetesek lelki fejlődésének irányítója az apát. E kettős irányítás alatt éli a szerzetesi közösség az apáttal eleven kontaktusban, az ő irányítása alatt, testvéri együttesben a maga életét. Szent Benedek számára szerzetesnek lenni alapvetően a Regula és az apát irányítása alatti életet jelenti. A történelmi fejlődés során a Regula előírásait az egyes korokra és a kolostorok sajátos életkörülményeire a Statútum, a rendi Szabályzat részletezi és konkretizálja.” (Bencés szellemiség. Bencés szellem – bencés lelkiség. Sóllymos Szilveszter OSB írása, mely 1993-ban jelent meg a Távlatokban. Letöltve: 2019. március 14. a Bencés Diákszövetség honlapjáról: <http://bdsz.hu/bences-szellemiseg/>)
- ¹³ „A 'bencés rend' sajátos szellemiségét keresve... tudatosítanunk kell, hogy 'bencés rendről' csak tágabb értelemben beszélhetünk. A bencés életforma sajátosságához tartozik ugyanis az, hogy minden kolostor, minden szerzetesi közösség alapvetően önállóságban él, csupán egy lazább szervezeti kötelék kapcsolja egybe a hasonló elgondolások szerint élő közösségeket; ezeket ma kongregációknak nevezük. Jelenleg húsz bencés kongregációban tömörül a közel négyszáz közösségben élő tízezer bencés szerzetes. (Ezenkívül a sokszínű női bencés közs-

ségek kb. tizenkétezer tagot számlálnak.) (1993-as adat, valószínű, hogy napjainkban jóval kevesebben vannak. A szerző/előadó Ásványi Ilona megjegyzése.) Ettől az általánosan elfogadott, relatív önállóságot jelentő szervezeti formától némileg külön úton jár a magyar bencés kongregáció, amely 1802-ben történt visszaállítása óta a tanítói munka érdekében kénytelen volt a centralizált szervezeti formát kialakítani.” (Bencés szellemiség. Bencés szellem – bencés lelkiség. Sóllymos Szilveszter OSB írása, mely 1993-ban jelent meg a Távlatokban. Letöltve: 2019. március 14. a Bencés Diákszövetség honlapjáról: <http://bdsz.hu/bences-szellemiseg/>)

- ¹⁴ 6. A Központi Könyvtár őrééről 721. A Főapátság és a Magyar Kongregáció Központi Könyvtára a főapát által egy rendtárs őrző különös gondjára bíztatik, aki bármily időre állítható, és bármely jogos ok miatt a tisztségéből visszahívható. A Könyvtár Őre – ha szükséges – egy vagy több titkárral (írnokkal) és világi (laikus) hivatalsegéddelel rendezze a könyvtár könyveit, gondoskodik katalógusok készítéséről, továbbá magát a könyvtárat, az egyes szakterületek professzorainak meghallgatása után, új művekkel, folyóiratokkal és napilapokkal növelje, a könyvtárból a könyveket a rendtársaknak adja ki, és általában azon fáradozzék, hogy magának a könyvtárnak helyes elrendezését, őrzését, rendeltetészerű használatát a neki adott sajátos szabályok szerint előmozdítsa. 722. Ezért sem a könyvtár őre, sem az ő titkára (írnoka) vagy világi hivatalsegédje, senkinek se engedje meg, hogy ő maga könyveket a könyvtárból kihozzon, vagy az elvitteket vagy visszateendőket visszarakja, hanem a kért könyveket azon rendtársnak, aki még tanulmányait nem fejezte be, a novíciusok és klerikusok magiszterének vagy az ő társ(magiszterének) vagy helyettesének, vagy a főmonostor rendi perjelének, a Főiskola vagy a gimnázium igazgatójának vagy végül az illetékes szakprofesszorának írásbeli engedélye bemutatása alapján, a többi rendtársnak pedig egyszerűen engedje meg, és miután a különleges könyvre az engedélyt elhozta, annak kivenni engedélyezze. A visszahelyezett könyveket pedig – kitörölve a visszahozó nevét – ő maga helyezze vissza a könyvtárba, nehogy valamilyen zavar keletkezzen. A Kongregáció rendtársain kívül (olyan) személyeknek, aki a főapátságon kívül élnek, könyveket ne adjanak, hacsak a főapátsági perjel előzetes beleegyezésével nem járult hozzá, és a könyvtár Őre megfelelő óvadékot nem kapott a kérő (kölcsönző) személytől a könyvek jó állapotban történő visszaadásáról. 723. Ha a Kongregáció valamelyik tagja meghal, vagy a Kongregációból aposztázia miatt távozik, a magán dolgokban a ház helyi előljárója, a nullius egyházmegye plébániáján a kerületi esperes, egyebekben az apát illetékes, akinek kegyuraságához a plébánia tartozik, ezek összes könyvét a 301., 302., 303. pont szerint a Főkönyvtárba kell visszaküldeni, hogy azokból a főkönyvtár Őre és ennek titkára (írnoka) vagy világi hi-

vatalsegédje kiválogassa és a központi könyvtárba helyezze (azokat) a könyveket, amelyek ott eddig hiányzanak. A többiekét, miként a központi könyvtár duplumait is, egy külön könyvtárban helyezték el, ahonnan a Kongregáció házainak egyes könyvtáraiba a kért műveket ingyen engedjék át, a felesleget pedig adják el. Az árukat pedig azzal a pénzzel együtt, amit a főapát a 807. pont szerint minden évben a könyvtár őrzésére és gyarapítására rendel, valóban erre a célra fordítsák. 724. Legyen továbbá a központi könyvtárban egy külön terem a rendtársak kiadott művei, valamint kézíratai és képei részére. Mind a doktori téziseket, mind más írásokat, amelyeket a rendtársak a professzori cím engedélye érdekében írtak, ugyanebben a teremben őrizték, és mihelyt alaposan kidolgozták, nyomtassák ki. A könyvekből pedig, amiket a rendtársak kiadtak, a főapát-ság központi könyvtárába három, a Kongregáció többi házának könyvtáraiba egy-egy példányt kötelesek küldeni. Más tanulmányokat is, amelyeket a rendtagok folyóiratokban publikálnak, a házak előljáróinak jelezzék, akik az adott évben azok címét, vagy mihelyt lehet, magukat a tanulmányokat is küldjék meg a központi könyvtár Őrének. (in: Statuta Congregationis Hungaricae Ordinis S. Benedicti alias S. Martini de S. Monte Pannoniae auctoritate Visitoris Apostolici condita anno 1855 secundum Codicem Iuris Canonici emendata et aucta anno 1921 (kézirat gyanánt) 6. fejezet, 721-724 bekezdés, p. 333-336 – fordította: Csóka Gáspár OSB)

¹⁵ A Rend – sajátos feladatát figyelembevéve – kívánatosnak tartja, hogy tagjai elmélyült tudományos mun-

kásságot is fejtsenek ki, ha erre megfelelő szellemi adottságokkal rendelkeznek. Ennek feltétele azonban az, hogy az egyéni tudományos törekvések ne csorbítsák a rendi közös munkát és másokra is igazságtalan terhet ne rójanak. A tudományosság terén, mint legfőbb célra arra kell törekedni, hogy a Rend egyeteme a lelkiesség, a szellemi élet, az Egyház szolgálatának, a mai világ és a társadalom kérdéseinek szemléletében olyan szintet érjen el, amely védelmet ad létének és megfelel a várakozásnak. Ennek érdekében gondosan fejleszteni kell a könyvtárt, az értékes tudományos és művészeti gyűjtemények gondozására és védelmére pedig felelős és hozzáértő vezetőket kell kinevezni. (in: A Bencés Rend Magyar Kongregációjának megújított statutumai Pannonhalma, 1972. (kézirat gyanánt) 3.33 bekezdés, 33. oldal)

¹⁶ A Magyar Bencés Kongregáció Konstitúciója Pannonhalma, 1996 (kézirat gyanánt), 47 p.

¹⁷ [Sero mulant Dei molae](#)

Beérkezett: 2019. IV. 7-én.

Ásványi Ilona

elnök, Egyházi Könyvtárak Egyesülése,
a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója
E-mail: asvanyi.ilona@osb.hu